
Monika Krojej

Raziskovanje ljudskega pripovedništva na Slovenskem v luči mednarodnih usmeritev

V sestavku želim kratko predstaviti, kako je slovensko raziskovanje ljudskega pripovedništva sledilo razvoju tovrstnih raziskav drugod po svetu. Prizadevam si v glavnih črtah orisati smeri, ki jih je ubirala veda drugod, in vzporedno ob tem podati obris razvoja raziskovanja pri nas. Namerno se ne spuščam v pregled zbiralcev pripovednega gradiva in izdajateljev bodisi posameznih pripovedi bodisi zbirk, ker pač že imamo tovrstne kratke preglede izpod peres J. Polivke¹, Fr. Kotnika² in M. Matičetova³.

Še v 18. st. je bil odnos do ljudskih pravljic in povedk zelo različen. Medtem ko so jih nekateri omalovažujoče ocenjevali kot »prazne marnje« starih babic brez vrednosti, so se drugi z veseljem spominjali napetih pripovedi iz svoje mladosti; tako npr. Goethe, ki je videl v pravljicah praobliko pesniškega doživetja in je že kot otrok nameraval prepesniti konec pravljice o Pogumnem krojačku⁴. Pravljice bratov Jacoba in Wilhelma Grimma (1812-14) nikakor niso bile prva pravljичna zbirka, saj so izšle dolgo po zbirkah, ki so jih izdali Gianfrancesco Straparola (*Le piacevoli notti*, 1550-53), Giambattista Basile (*Pentamerone*, 1637) ali Charles Perrault (*Les Contes de ma mère l'Oie*, 1697). Tudi v Nemčiji so imeli že nekaj predhodnic, npr. v zbirki *Volksmärchen der Deutschen* (1782-87), ki jo je izdal Johann Carl August Musäus, in vsebuje več povedk kot pravljic. Zgodb iz Tisoč in ene noči, ki jih je prevedel Francoz Antoine Galland, ali indijske zbirke Pančatantra ni potrebno niti omenjati. Vendar pa je res, da sta šele brata Grimm pospešila študij ljudskega pripovedništva ne le v Nemčiji, pač pa tudi v sosednjih deželah. Njuno delo je spodbudilo tudi slovenska prizadevanja.

Ker je bila doba bolj naklonjena pesmim, so naši izobraženci pozornost na področju ljudskega ustvarjanja namenjali sprva mnogo bolj pesništvu kot pripovedništvu. Valentin Vodnik, ki je sicer s pomočjo ribniškega graščaka J. Rudeža zbral nekaj

1 Slovenen (v: Johannes Bolte und Georg Polivka, *Anmerkungen zu den Kinder- und Hausmärchen der Brüder Grimm*, 5. Band, Leipzig 1932, 100-102).

2 Zbirke narodnih pripovedk in pravljic (v: *Narodopisje Slovencev* 1, Ljubljana 1944, 40-41).

3 Ljudska proza (v: *Zgodovina slovenskega slovstva* 1, Ljubljana 1956, 133, 134).

4 Po H.-J. Uther, *Märchen vor Grimm*, München, Diederichs 1990, 278.

gradiva o bajeslovnih bitjih (Mythen zu Ribniza geglaubt, NUK, Ms 540, št. 12), je redke zapise ljudske proze celo pretopil v verzne (npr. *Kos in brezen*). Predstavniki slovenske romantike s Prešernovim krogom so v ljudskem pesništvu iskali predvsem narodnega duha, segali pa tudi po motivih, ki so jih v njem našli. Pesem jim je bila višji umetniški dosežek, zato so prozna besedila zapisali le tu in tam. Med razmeroma redkimi zapisi ljudske proze naj omenim npr. pravljico o Lisici in volku (NUK: Ms 472,1,214) iz zapuščine Mihe Kastelica, ustanovitelja *Kranjske čbelice*, ter nekaj Korytkovih in Vrazovih rokopisov. Velja pa omeniti delo Urbana Jarnika na Koroškem. Čeprav ljudskega izročila ni objavljala - pošiljal ga je Šafariku, Vrazu in drugim - je spodbujal k zbiranju ljudskega izročila, npr. v dostavku k *Herderjevimi poglavjem o Slovanih* (Carinthia 1812). Njegov *Zber lepih ukov* (1914) obsega tudi 100 pregovorov, o koroških Žalik ženah pa je pisal v članku *Die slovenischen Sibyllen* (Carinthia 1813). Zanimanje za ljudski jezik in slovstvo je prenesel na svojega učenca Matijo Majarja Ziljskega⁵, ki je nekaj zapisov naših ljudskih pripovedi poslal celo Boženi Nemcovi, nekaj pa jih je tudi sam objavil, npr. o Vilah in Belih ženah.

Enega prvih zapisovalcev ljudskega pripovedništva, Matevža Ravnikarja Poženčana, je F. Metelko sicer spodbudil k zbiranju ljudskih pesmi, toda ob tem je začel gorenjski župnik zapisovati tudi pravljice in povedke. Nekaj jih je objavil, npr. v *Danicilirski* (1842), *Novicah* (1846), *Slovenskem glasniku* (1859/II, 73), druge so ostale v rokopisu. V rokopisu je ostal tudi njegov v nemščini napisan sestavek o kranjskih ljudskih pravljicah in bajkah (NUK, MS 483).

Kljub spodbudnim začetkom pa je J. Kopitar še vedno zaman iskal človeka, ki bi na Slovenskem pripravil podobne zbirke ljudskega slovstva kot V. St. Karadžić za Srbe.

Po ustanovitvi slavistične stolice na Dunaju (1849) je dal novi slavistični vedi smernice Fr. Miklošič, ki se je zgledoval po Kopitarjevi teoriji o pomenu ljudskega jezika za jezikoslovje. Z njimi ni le položil temelja slovanski filologiji, ampak je spodbudil tudi raziskovanje in zbiranje ljudskega pripovedništva.

Janežičevo *Cvetje slovenskega naroda* (1852)⁶ je praktično uveljavilo Miklošičeve pobude k zbiranju ljudskega pripovedništva in zbudilo pri slovenskih intelektualcih široko zanimanje za ljudsko izročilo. Če so dotlej posvečali pozornost predvsem ljudskim pesmim, so zdaj poleg tega pospešeno zbirali še ljudsko besedišče, pregovore, reke, uganke, šege, pa tudi pravljice in povedke.

To obdobje nam je prineslo veliko bero iz bogate zakladnice ljudske proze, objavljeno v časopisih, kot so *Novice*, *Slovenska bčela*, *Slovenski glasnik*, *Zora*, *Vestnik*, *Kres*, *Vedež*, nekoliko pozneje tudi *Ljubljanski zvon*, *Dom in svet*, *Mladika* itn. Dosti gradiva je ostalo v rokopisih, posamezniki pa so že začeli izdajati prve zbirke slovenskih pravljic in povedk⁷.

Študije, ki so izhajale v časopisih, so bile predvsem mitološko usmerjene, mnoge z namenom, da bi rekonstruirali slovanski Pantheon oz. se približali J. Grimmovi *Deutsche Mythologie* (1835). Takšni so bili npr. poskusi D. Trstenjaka, ki je s svojimi prispevki skušal dokazati, da so Slovenci avtohtoni v sedanji domovini. Zato je začel kopiciti bolj ali manj zgrešene etimološke dokaze ter se pri tem skušal opreti na

5 Vile, i šta o njih znade narod slovenski u Koruškoj. Kolo 4/1847, 9-18; Nekaj o belih ženah s posebnim obzirom na Koroško. SB 1850, 182; v *Novicah* (1848, 44) je objavil prispevek o Kralju Matjažu v Sloveniji.

6 Pozneje je zamisel nadaljeval s *Slovenskim glasnikom*.

7 Matija Valjavec, *Narodne pripovedi iz susjedne Varaždina Štajerske*. Izvestje kr. realne i velike gimnazije i male gradske realke u Varaždinu 1874/5, Zagreb 1875, 3-46; G. Križnik, *Slovenske pripovedke iz Motnika, Celovec 1874* ter prva splošnoslovenska zbirka Bogomila Kreka: *Slovenske narodne pravljice in pripovedke*, Maribor 1885.

indologijo in mitologijo. Tako so nastali njegovi članki v Novicah ter *Mythologische drobtine*, s katerimi je polnil številne letnike Slovenskega glasnika in razburjal bolje podkovanе strokovnjake. Objavljal je tudi v LMS (1869-70). O Sojenicah, Kurentu, petelinu, županu pa je pisal v mariborski Zori (1873). Danes lahko rečemo le, da je bera njegovega zagnanega dela razmeroma skromna, čeprav še neovrednotena.

Bolj kot doma je poznan v svetu V. F. Klun, ki je objavljajl v tujih revijah. Med drugim je že leta 1857 spisal članek o Rojenicah v slovenskem izročilu⁸.

Prizadevanjem U. Jarnika in M. Majarja Ziljskega so se pozneje pridružili še Ivan Navratil⁹, Janez Scheinigg¹⁰, Franc Hubad¹¹, W. Urbas¹², Ivan Kunšič¹³ in J. Majciger¹⁴. Poudariti je treba zlasti delo Janka Pajka¹⁵, ki je s svojim delom *Črtice iz duševnega žitka štaj. Slovencev* (1884) sestavil dober narodopisni slovar za to področje.

O pomembnosti ljudskega pripovedništva za odkrivanje in razumevanje slovanske mitologije je, sledeč Grimmovi mitološki teoriji, toda drugače kot D. Trstenjak - znanstveno podprto, obširno in sintetično spregovoril Gregor Krek v knjigi *Einleitung in die slavische Literaturgeschichte* (Graz 1874, druga dopolnjena izdaja 1887). Svoja stališča je podprl s številnimi primeri iz slovanske arheologije, zgodovine in predvsem primerjalnega jezikoslovja. Delno se je že približal angleški (Tylorjevi) antropološki (oz. evolucionistični) šoli¹⁶.

Razen Krekovega poskusa pa lahko rečemo za omenjene in druge - ki niso našteti - narodopisno usmerjene posameznike tega obdobja, da so se posvečali le drobcem iz bogate zakladnice ljudskega pripovednega izročila. Danes ne moremo kar tako mimo njihovih prizadevanj, saj kljub včasih napačnim hipotezam predstavljajo kamen v stopnicah, ki vodijo k novim spoznanjem. Zbrali so tudi veliko gradiva, čeprav ni vedno strokovno zanesljivo.

- 8 Rojenice. Die Schicksalgöttinnen der Slowenen. Ein Beitrag zur slawischen Mythologie. Österr. Blätter für Literatur und Kunst. Beilage zur Österr.-Kaiserlichen Zeitung. Jg. 1857, Nr. 47, 369-370; Nr. 48, 379-381.
- 9 Že leta 1848 je začel izdajati *Vedež* - prvi slovenski poučni in leposlovni list za mladino; sodeloval je pri Janežičevem slovensko-nemškem slovarju (1851); priporočal nabiranje besed, rekov in pregovorov (v Vodnikovem spomeniku 1859, 186-9). S *Slovenskimi narodnimi vražami in praznimi verami primerjanimi drugim slovanskim in neslovanskim* (LMS 1885-8, 1890, 1892, 1894, 1896) je hotel ustvariti svojevrsten slovenski bajeslovni koledar. Kresni del je priredil L. Moser za ZÖVK 1905, 122-5.
- 10 Mythen, Sagen u. Volkslieder der Slovenen. V: Österreichisch-ungarische Monarchie in Wort u. Bild 5. Kärnten und Krain. Wien 1891, 151-157 (Kärnten), 378-389 (Krain).
- 11 Volksleben, Sitten und Sagen der Slovenen, v: Österreichisch-ungarische Monarchie in Wort u. Bild Wien 1890, 208-224 (Steiermark). Objavil je nekaj krajših narodopisnih prispevkov: Pravljičica o Oedipu v slovanskej obleki (Kres 1, 1881, 277-279) in Nemška pesen o Hildebrandu in njene sestre slovanske. (Kres 2, 1882, 630-638).
- 12 O pregovorih je pisal v članku *O pregovorih in prilikah posebno slovenskih* (v Jber. der k.k. Oberrealschule, Görz 1869, 2-33; dalje v Novicah (1869, 313 sl. v 12 nadaljevanjih; 1870, 4 sl.); o pravljicah, povedkah in vraževerju pa v člankih: *Über Sagen und Märchen* (v Jber. über die deutsche Staats-Oberrealschule in Triest 1887-8, 1-22) in *Aberglaube der Slowenen* (v Zeitschrift für Österreichische Volkskunde 4, Dunaj-Praga 1898, 142-152).
- 13 Poleg članka o slovenski ljudski kulturi za Ottáv Slovník naučný (Praha 1898) je skupaj z Quidom Hoduro prispeval bibliografijo *Tradicionalní literatura lidová na r. 1897* v Narodopisnem sborniku (1897, 160-187).
- 14 Voda in njene moči v domišljiji štajerskih Slovencev (Kres 3, 1883, 455-458, 502-505, 558-561, 601-604); Zrak in njegove moči v domišljiji in povesti štajerskih Slovencev (Kres 4, 1884, 401-405, 448-452)
- 15 Torklja, Kres 1, 1881, 306; Praznoverske bajke in šege med štajerskimi Slovenci, Kres 2, 1882, 218-222, 268-272; Baumfilius, Kres 2, 1882, 372; Vurberški Krsnik, Kres 2, 1882, 578-581; Oves, osat in vražji stric, DS 1888, 47; Črtice iz duševnega žitka štaj. Slovencev, Ljubljana, 1884.
- 16 Npr. v članku Polyfem v narodnej tradiciji slovanske (Kres 2, 1882, 42-52, 103-115, 155-174).

Strokovno najbolj izpopolnjeno, predvsem kar zadeva zapisovanje ljudskega pripovedništva sredi in v drugi polovici 19. st., je nedvomno delo Matije Valjavca, ki je bil naš prvi jezikovno-fonetično natančen zapisovalec. Znanstvene metode zapisovanja se je naučil pri svojem profesorju Miklošiču. Njegovo delo se je začelo v obdobju, ko je v svetu še prevladovala mitološka usmeritev. Toda Valjavec je v svojem znanstvenem delu sledil razvoju stroke, zato ga danes lahko prištevamo med prve naše znanstvenike, ki so začeli obravnavati ljudsko pripoved z realističnimi prijemi. Njegovo delo je zelo visoko cenil že Miklošič. Ta je objavil v svoji *Slavische Bibliothek* (2. Bd./1858, 151- 169) nekaj pravljic iz Varaždina, ki mu jih je bil poslal Valjavec, in pohvalno pripomnil, da je prvi med slovenskimi rojaki spoznal mitološki pomen pravljic. V nasprotju z J. Grimmovo trditvijo, da Slovani nimajo predstav o boginjah usode, je v članku *O rodjenicah ili sudjenicah* (Književnik, Zagreb 1865) z obsežnim jezikovnim gradivom dokazal nasprotno. Ljudsko pripovedništvo je raziskoval s primerjalnih vidikov, kar je vplivalo tudi na nastanek njegove razvojne teorije, spoznavne v članku *Prinešček, kako in od kod se narodne pripovedi razširjajo* (Kres 1886). Vse, kar je objavil, ga uvršča med pomembne delavce na področju raziskovanja ljudskega pripovedništva¹⁷.

Čeprav stroka spočetka še ni mogla dati zadostnih odgovorov na vprašanja, si je že od bratov Grimm dalje prizadevala odkriti izvor pripovednega izročila, raziskati njegovo širjenje in medsebojni vpliv. Nastajale so teorije, ki so dobile ime vsaka po prepričanju, na katerem so temeljile, začenši z Grimmovo mitološko. Že leta 1859 je izšlo delo Theodorja Benfeya *Pantschatantra*, v katerem zastopa indijsko ali selitveno (difuzionistično) teorijo. Tej nasprotna je poligenetska teorija E. B. Tylorja (*Primitive Culture* 1871), predstavnika antropološke šole. To smer je prvotno zagovarjal tudi Tylorjev učenec Andrew Lang; pozneje pa je svoje stališče spremenil in raziskave poglobil. Opozoril je na presenetljivo podobnost med grškimi miti in miti nekaterih primitivnih ljudstev ter njihovimi šegami in religioznimi predstavami. Podobne povezave sta odkrivala Hermann Oldenberg v svojem delu *Religion der Veda* (1894) in J. G. Frazer, ki se je v raziskavi antične šege ob menjavi Dianinih svečnikov v Ariciji¹⁸ lotil vseh pomembnih problemov, ki se pojavljajo ob raziskovanju primitivne religije. Ta smer raziskovanja se je od mitov vedno bolj usmerjala v šege na eni strani in v iskanje odsevanja šeg, obredij in zgodovinskih danosti v ljudskem pripovedništvu na drugi strani. Na to, da pravljice in šege odsevajo druge v drugih, je opozoril med drugimi tudi Albert Wesselski, ko je pritril Saintyvesu - na katerega delo¹⁹ je sicer gledal zelo kritično - v tem, da med obredjem in tradicionalno pripovedjo lahko obstajajo določene povezave²⁰.

Mitološko teorijo, ki je pri nas doživela največji odmev, kakor tudi druge, preveč enostransko usmerjene teorije, so - poleg nasprotno mislečih sodobnikov - v svetu kmalu začeli izpodbijati tudi mlajši raziskovalci. Naj omenim tukaj kot primer le francosko smer, npr. H. Gaidoza, ki je skupaj z E. Rollandom od leta 1878 urejal revijo

17 Slovenske in kajkavske povedke in pesmi je objavjal v *Novicah* (1848, 1858, 1860, 1872), *Sloveniji* (1848), *Slovenski bčeli* (1851-52), *Slovenskem glasniku* (1860, 1863), znanstveni prilogi *mariborske Zore - Vestniku* (1873, 1874), *Kresu* (1884, 1885); Iz kajkavskega pripovednega izročila je objavjal v *JAZU* (1878: knj. 43, 49; 1884: knj. 71) ter izdal samostojno zbirko *Narodne pripovjedke skupio u i oko Varaždina Matija Kračmanov* (Varaždin 1858). 21 povedk in pravljic s Štajerske je objavil v *Izvestju realne i velike gimnazije v Varaždinu* 1874-75.

18 *The Golden Bough* 1-2. A Study in Comparative Religion. London 1890.

19 *Les Contes de Perrault et les récites parallèles*, Paris, 1923.

20 *Versuch einer Theorie des Märchens*. Reichenberg i. B. 1931, 68.

Mélusine in Josepha Bédiera z *Les fabliaux* (1893). Utrip časa pa je, čeprav v omejenih možnostih in danih razmerah, odmeval tudi pri nas.

Že proti koncu 19. stoletja se je pretirani mitološki usmeritvi nekaterih študij brez zaostajanja za svetovno usmeritvijo začela postavljati po robu mlajša generacija narodopisno usmerjenih filologov in tako zaustavila nadaljevanje preveč vznesenih in premalo strokovno podprtih mitoloških razprav 19. st. Študije ljudskega pripovedništva so v zadnjih desetletjih prejšnjega stoletja postale previdnejše. Privzemale so le to, kar je bilo dokazljivo in podprto s številnimi primeri. Poleg že zgoraj omenjenega Valjavca sodi med realistično usmerjene raziskovalce še Miklošičev naslednik na Dunaju - Vatroslav Jagić²¹, urednik *Archiva für Slavische Philologie*. S svojim delom je vplival tudi na nekatere naše filologe, npr. na Karla Štreklja²², ki je skupaj z zapisi ljudskih pesmi prevzel tudi rokopise ljudskih pripovedi od leta 1864 ustanovljene Matice slovenske - društva za izdajanje znanstvenih in leposlovnih knjig. Sam je zbiranje še pospešil, kajti tako kot je izdal korpus Slovenskih ljudskih pesmi, je nameraval izdati tudi pravljice in povedke, a ga je prehitela smrt. V 20. st. nas vodi delo Matije Murka, sicer svetovno znanega raziskovalca srbohrvaškega epskega pesništva, ki se je ljudskemu pripovedništvu posvetil v delu *Die Geschichte von den sieben Weisen bei den Slaven*²³ in ga vključil tudi v knjigo *Geschichte der älteren südslavischen Literaturen*²⁴. Za zgodovino raziskovanja ljudskega slovstva pri nas je pomemben njegov članek *Kopitar in Vuk Karadžić*²⁵. Realistično usmeritev Valjavca, Štreklja in Murka sta nadaljevala tudi učenca graške slavistične stolice France Kotnik²⁶, ki je pomemben predvsem kot zbiralec in izdajatelj številnih koroških pravljic in povedk, ter Joža Glonar, ki je prispeval monografsko študijo *Monoceros in Diptamus*²⁷ in članek Ulinger - Jelenger - Lajnar²⁸. Števan Kühar je s Štrekljevimi opombami in razlago objavil *Narodno blágo vogrskij Slovencef*²⁹, Avgust Pavel je že kot študent pod vodstvom svojega profesorja L. Katona, od katerega je privzel A. Bastianovo predevolucionistično teorijo o razvoju človekovega mišljenja, napisal študijo na temo *Polifem in Orfej v slovanskem ljudskem izročilu*³⁰ in posegel na področje motivike predvsem slovenskega in južnoslovenskega ljudskega slovstva, npr. v člankih Južnoslovanski viri lepe zgodbe o Bankójevi hčeri³¹, Zbirka prekmurskih besedil in zgodovina dosedanega

- 21 Med drugim je objavil *Die südslavischen Volkssagen von dem Grabancijaš dijak und ihre Erklärung* (AsIph 2/1877, 437-481), *Die südslavische Märchenschatz* (AsIph 1/1876, 267-289, 2/1877, 614-641); *Slavische Beiträge zu den biblischen Apokryphen I: Die altkirchensprachlichen Texte des Adambuches* (v: *Denkschriften der Akademie der Wissenschaften in Wien. Phil.-hist. Cl.*, Bd. 42 Wien 1893); *Zur slavischen Mythologie* (AsIph 37/1920, 491-511).
- 22 *Zum Volksglauben, dass die Erde auf einem Fisch ruhe* (AsIph 12/1890, 310-312); *Helmold's Zerneboch im angelsächsischen Olymp* (AsIph 26/1904, 320) ter ocena I. Šašljeve knjige Bisernice iz belokrajskega narodnega zaklada I, v: ČZN 3/1906, 99-105).
- 23 Sitzber. ph. h. Kl. Ak. Wien 122/10, 1890
- 24 Leipzig 1908.
- 25 LZ 28/1908, 281-8; 347-56.
- 26 Beiträge zur Volksliteratur Kärntens. Kurze Biographie des Volkspoeten Andreas Schuster, vulgo Drabosnjak. Programm des Staats-Obergymnasiums zu Klagenfurt 1909-10. Klagenfurt 1910, 1-22.
- 27 S podnaslovom Posnetek iz zgodovine pripovedke o Zlatorogu in stare cerkvene pesmi *Jager na lovu šraja...* ČZN 7/1910, 34-106.
- 28 Zbornik zimske pomoči, Ljubljana 1941.
- 29 ČZN VII, VIII, X, XI/1910-1914).
- 30 *Az Orpheus-monda rokonai a délszáv népköltészetben* v reviji madžarskega etnološkega društva *Ethnographia* XX/1909, 231-340.
- 31 A Bankó leányáról szóló széphistória délszáv forrásai (v: *Egyetemes Philologiai Közlöny* 37/1913, 104-111).

zbiranja³², Hunjadijci v južnoslovanskem ljudskem pesništvu³³ in Kralj Matjaž pri Slovencih³⁴. Ivan Šašel je v svojih *Bisernicah*³⁵ objavil lepo število belokranjskih pravljic in povedk, skupaj s Fr. Kocbekom pa je izdal tudi slovenske pregovore (Celje 1934).

Med temi avtorji je treba posebej poudariti pomen Glonarjevega dela. Razprava *Monoceros* (gl. op. 27) je znanstveno zelo poglobljeno delo, odlikuje ga pronicljivo obravnavanje zapletene motivne problematike in predstavlja tudi v mednarodnem merilu velik dosežek na področju študija ljudskega slovstva v tistem času.

H komparatistiki, ki jo je pospeševalo spoznavanje vedno bolj očitne velike sorodnosti pripovednih tipov in motivov v različnih deželah in obdobjih, sta se poleg drugih, npr. R. Köhlerja (*Kleinere Schriften*, /ed. J. Bolte/ 3, Weimar 1898-1900), s svojima monografskima študijama usmerila tudi Angleža Marian Emily Roalfe Cox in E. Sidney Hartland. Prva je leta 1893 objavila *Cinderello* (London), drugi pa *The Legend of Perseus* (London 1894). Ti dve študiji sta sicer še antropološko usmerjeni, pa vendar v mnogih vidikih - čeprav še ne kot tipne in motivne raziskave v poznejšem pomenu - utirata pot finski historično-geografski ali bolj komparativni šoli, ki se je takrat uveljavila in je med drugim zaznamovala tudi Boltejeve in Polivkove znamenite *Pripombe* (Anmerkungen) h *Kinder- und Hausmärchen* bratov Grimm³⁶. Finska šola je komparativno metodo spodbujala predvsem s svojima zastopnikoma Juliusom Krohnom in njegovim sinom Kaarlom Krohnom (1863-1933). Iz te šole se je leta 1910 porodila še danes pomembna serija študij s področja duhovne kulture FFC (Folklore Fellows Communications), Antti Aarne pa je na pobudo svojega učitelja K. Krohna izdelal osnutek za tipni indeks pravljic (leta 1910) in s tem postavil temelje mednarodnemu klasifikacijskemu sistemu pripovednega izročila. Indeks je pozneje izpopolnil Američan Stith Thompson (leta 1928, razširjena izdaja 1961).

V svetu je v prvi polovici 20. st. opaziti dokajšnjo živahnost v obravnavanju problemov, povezanih z ljudskim pripovedništvom. Nastajale so nove hipoteze o nastanku in razvoju tradicionalnega pripovedništva. Večina raziskovalcev je prišla do prepričanja, da segajo njegove korenine daleč v preteklost. Wilhelm Wundt³⁷ npr. je izenačeval čas nastanka pesmi s časom nastanka povedke in ga postavljaj v najstarejše obdobje človeške kulture. Nasprotno pa je npr. Friedrich Panzer³⁸ videl v povedkah ostanek razpadlih pripovednih pesmi ter krajših ali daljših balad. Po njegovem mnenju se je v povedkah ohranila le snov, zato se bistveno ločijo od oblikovno samostojnih in razvitejših pravljic, ki so se od nekdanjih pripovedovalcev nevezani besedi. Čeprav se teoriji, ki sta ju izvajala C. W. von Sydow³⁹ in W. E. Peuckert⁴⁰, povsem izključujeta, sta si obe edini v tem, da lahko iščemo izvor pravljice v obdobju neolitika. Sydow meni, da morajo biti pravljice starejše od evropske bronaste dobe, Peuckert pa oblikuje svoje stališče z domnevo, da morajo čudežne

32 Vend szóvegyűjtemény és az eddigi gyűjtések története (v: Nyelvtudomány VI/1916-18, 161-187, 263-284).

33 A Hunyadiak a délszláv népköltészetben (v: Vasvármegye és Szombathely város Kultúregyesülete és a Vasvármegyei múzeum II, Evkönyve 1926-27, Szombathely 1927, 111-124).

34 Mátyás király és a szlovénok (v: Sorsunk II, Pécs 1942, 109-202).

35 Bisernice iz belokranjskega narodnega zaklada 1-2, Ljubljana 1906, 1909.

36 Anmerkungen zu den Kinder- und Hausmärchen der Brüder Grimm 1-5, Leipzig 1913-32.

37 Völkerpsychologie. Eine Untersuchung der Entwicklungsgesetze von Sprache, Mythos und Sitte 3. Leipzig 1905-1909.

38 Studien zur germ. Sagengeschichte. 1: Beowulf; 2: Sigfried. München 1910/1912.

39 C. W. von Sydow, Tva spinnsagor: en studie i julfärande folksagoforskning. Stockholm 1909. (Ponatis v: Selected Papers on Folklore. Published on the occasion of His 70th Birthday. Copenhagen 1948, 257 str.)

40 Deutsches Volkstum in Märchen und Sage, Schwank und Rätsel. Berlin 1938.

pravljice izvirati iz obdobja, ko je prevladovala magičnost, t. j. v posttotemističnem, preddemoničnem in predracionalnem svetu. Po njegovem mnenju naj bi nastale v vzhodno-mediteranskem območju, bolj natančno v kretske-mikenski civilizaciji. Tem hipotezam je nasprotoval J. de Vries in postavljala nastanek pravljic v obdobje prehajanja iz mitičnega k bolj realističnemu mišljenju. Ta prehod pa pri posameznih ljudstvih ni istočasen⁴¹. Tudi Kurt Ranke⁴² in Lutz Röhrich⁴³ sta izrazila dvom o neolitičnem izviru pravljic.

Že leta 1946 je V. Propp⁴⁴ skušal na primeru ruskih pravljic razložiti nekatere pravljicne motive v odnosu do minulih družbenih ureditev in religij. Po njegovem mnenju naj bi med pravljicami in rituali obstajale povezave. Obredi so namreč zahtevali razlago, ki je prešla v mite, iz teh pa so se razvile čudežne pravljice. Dalje ugotavlja, da sorodnost pravljicnih motivov pri raznih narodih nima izvira v enotnosti človeške duševnosti, niti v enotnosti umetniške ustvarjalnosti, pač pa v resnični zgodovinski preteklosti. To, kar se danes pripoveduje, se je nekoč v okviru verskega obredja in obnašanja izvajalo ali se tako predstavljalo. V pravljico pa je prišlo, ko je izgubilo značaj svetega.

Proppove raziskave pa so bile - sicer z dokajšnjim zamikom - še odmevnejše na področju metodologije pri strukturalistično usmerjenih raziskovalcih⁴⁵. Strukturalizem je zastopal in po svoje razvil Francoz Claude Lévi-Strauss⁴⁶. Ta metoda je odkrila, da obstajajo med pripovedmi podobnosti in razlike, ki se ne kažejo na zunaj. Dve pripovedi sta lahko strukturalno enaki, čeprav morda nimata niti enega skupnega motiva na besedilni (tekstualni) ravni. Pri Proppu so strukture paradigmatične, pri Lévi-Straussu pa sintagmatične. Vpliv te metode je čutiti do danes v delih številnih raziskovalcev drugod po svetu, med njimi npr. A. Dundesa⁴⁷ in A. J. Greimasa⁴⁸, pri nas pa - čeprav odpira nove možnosti - ni izzvala podobno usmerjenih študij.

Po prvi svetovni vojni na področju raziskovanja ljudskega pripovedništva nismo takoj ujeli koraka z napredkom stroke v svetu, pač pa so bile objavljene mnoge zbirke. Še vedno je deloval na tem področju zelo aktivni Fr. Kotnik⁴⁹, dalje sta prav tako na Koroškem zbirala pripovedno izročilo V. Möderndorfer⁵⁰ in Josip Šašel, ki je po Ramovševih pravilih za zapisovanje dialektov objavil v knjigi *Narodno blago iz Roža*⁵¹ med drugim tudi več rožanskih pravljic in povedk, ki pa so zapisane - v sicer pristnem rožanskem govoru - predvsem po spominu. Leta 1930 so pri Družbi sv. Mohorja v Celju izšle J. Keleminove *Bajke in pripovedke slovenskega ljudstva*, ki so še danes edina

- 41 Betrachtungen zum Märchen bes. in seinem Verhältnis zu Heldensage und Mythos. FFC 150, Helsinki 1954.
- 42 Betrachtungen zum Wesen und zur Funktion des Märchens 1958. V: Die Welt der einfachen Formen, Berlin-New York, 1978, 27.
- 43 Märchen und Wirklichkeit. Wiesbaden 1956.
- 44 Istoričeskie Kornj Volšebnoi Skazki. Leningrad 1946. Italijanska izdaja: V. I. Propp, Le radici storiche dei racconti di fate. Torino 1949.
- 45 Morphologija skazki. Leningrad 1928; Transformacii volsebnih skazok (v: Poetika IV 1928).
- 46 The structural Study of Myth. (A Symposium. Bloomington 1955)
- 47 The Morphology of North American Indian Folktales. FFC 195, Helsinki 1964; The Symbolic Equivalence of Allomotifs: Towards a Method of Analyzing Folktales. (v: Le Conte, pourquoi? comment'. Paris 1984, 187-199).
- 48 Sémantique structurale. Paris 1966
- 49 Storijske Družba sv. Mohorja na Prevaljah 1924; druga (Zablatnikova) izdaja je izšla leta 1958 v Celovcu.
- 50 Narodne pripovedke iz Mežiške doline. Ljubljana 1924; Narodno blago koroških Slovencev, Maribor 1934; Koroške narodne pripovedke I. Celje 1937; Koroške narodne pripovedke. Celje 1946.
- 51 J. Šašel in F. Ramovš, Narodno blago iz Roža. Arhiv za zgodovino in narodopisje II, Maribor, 1936-1937, 121 str.

splošna zbirka povedk pri nas. V spremni besedi k izdaji zagovarja Kelemina mitološki izvor povedk, bajk in pravljic ter pravi, da imajo vse tri prvinske pripovedne oblike v svojem jedru mitične osebe in dogodke, kar je kritično ocenil J. Polivka.

Ker se je (l. 1904 ustanovljeni) Časopis za zgodovino in narodopisje vedno bolj usmerjal v zgodovinske študije, je do neke mere pritegnil raziskave ljudskega pripovedništva leta 1926 ustanovljeni Etnolog⁵². Eklektični historiat raziskovanja pravljic je prispevala Eda Stadler (*Pravljica. Primerjalna studija*, Et 12/1939, 41-73). Sem je mr. pisal klasični filolog Milan Grošelj *O tipu pravljice o Amorju in Psihi* (Et 15/1942, 62-70), v Slovenskem etnografu pa je objavil kratko notico *Konj iz vode in ime Kentavrov* (SE 5/1952, 195-196).

Raziskovanje ljudskega pripovedništva, ki je bilo pri nas na svojih začetkih v glavnem vključeno v slovansko filologijo, se je vedno bolj osamosvajalo. Slavistika se je namreč bolj in bolj izogibala temu »trivialnemu« gradivu, ne glede na André Jollesovo opredelitev pravljice kot literarne stvaritve z umetniško vrednostjo in ne glede na njegovo teorijo o preprostih oblikah, pri čemer je imel v mislih predliterarne oblike, ki so predstavljale pramaterial za izoblikovanje literature⁵³.

I. Grafenauer, ki je bil glavni pobudnik za to, da se je z ustanovitvijo Komisije za slovensko narodopisje (1947) in od leta 1951 Inštituta za slovensko narodopisje pri SAZU znanstveno raziskovanje ljudskega pripovedništva organiziralo na Akademiji, je s svojimi monografskimi razpravami, v katerih se je oprl na tedaj že uveljavljeno primerjalno metodo, ki jo je še poglobil s kulturnozgodovinskim študijem, napravil velik korak naprej. Med njegovimi najpomembnejšimi študijami so: *Slovenske pripovedke o Kralju Matjažu*⁵⁴, *Slovenske pripovedke o ujetem divjem možu*⁵⁵, *Srednjeveška pripovedka o Mačaškrali ino dekli*⁵⁶, *Zveza slovenskih ljudskih pripovedk z retijskimi*⁵⁷, *Netek in Ponočna potnica v ljudski pripovedki*⁵⁸, *Mišičina basen od Zilje in njen pomen*⁵⁹, *Spokorjeni grešnik*⁶⁰.

Na Inštitutu so začeli sistematično urejati narodopisni arhiv, posebej za ljudsko pripovedništvo, tako da so bile slovenske ljudske pravljice lahko še vključene v mednarodni tipni indeks⁶¹, tudi po zaslugi inštitutske sodelavke Albine Štrubelj, ki je zbrano gradivo uredila in razvrstila po mednarodnem sistemu.

Zanimanje za tekstno analizo se je vedno bolj usmerjalo v kontekstne raziskave. Predmet študija so postale okoliščine, v katerih ljudska pripoved živi. Pozornost raziskovalcev se je v znatno večji meri kot prej obrnila k njenim nosilcem, t.j. pripovedovalcem oz. pravljicarjem. Raziskovalci so začeli poudarjati, da je treba odgovoriti na vprašanje, kako je pravljica zrasla, ne le zgodovinsko, pač pa tudi v okolju in miselnem svetu pripovedovalca. Tako so se študije vse bolj usmerjale v preučevanje samega načina pripovedovanja in okoliščine, v katerih se odvija, ter k pripovedovalcu in njegovemu izboru. Ena zelo odmevnih tovrstnih študij je npr. delo M. K. Azadovskega *Eine sibirische Märchenerzählerin* (FFC 68, Helsinki 1926). Večjo pozornost so posvečali danim okoliščinam tudi zato, ker je sporočilnost pripovedi odvisna pred-

52 Leta 1948 preimenovan v Slovenskega etnografa, od leta 1991 izhaja ponovno pod starim imenom.

53 André Jolles, *Einfache Formen*. Tübingen 1968.

54 SAZU, 2. razred. Dela 4, Ljubljana 1951, 262 str.

55 Zgodovinski časopis 6-7/1952-53, 124-153; 8/1954, 130-133.

56 SE 8/1955, 129-144.

57 SE 10/1957, 97-112; 11/1958, 49-68; 12/1959, 135-162.

58 SAZU, 2. razred. Razprave 4 Ljubljana 1958, 157-201.

59 SE 13/1960, 13-30.

60 SAZU, 2. razred. vede. Dela 19 Ljubljana 1965, 7-168.

61 A. Aarne, S. Thompson, *The Types of the Folktale*. FFC 184, Helsinki 1961.

vsem od pripovedovalca, ki lahko pripoved vsakokrat, ko pripoveduje, prilagaja danim okvirom, zlasti poslušalstvu, ji daje nove poudarke in jo do neke mere celo vsebinsko spreminja. Raziskovalci, kot sta npr. L. Dégh⁶² in A. Vazsonyi so to smer tudi teoretično razvijali (Conduit teorija)⁶³.

Milko Matičetov je kot odličen terenski delavec sledil novim smerem predvsem tem, da je pozornost posvetil okoliščinam, v katerih pripoved nastaja, ter pripovedovalcem in pravljíčarjem⁶⁴. V njihovih pripovedih je odkrival umetniško vrednost, ki je pogosto večja, kot jo imajo umetne pravljíce, čeprav jih je poknjížil pisatelj. Izpopolnil je tudi Grafenauerjeva dognanja o Kralju Matjažu z razpravo *Kralj Matjaž v luči novega slovenskega gradiva in novih raziskovanj*⁶⁵. Med monografskimi deli naj omenim le njegovo disertacijo, *Sežgani in prerajeni človek*⁶⁶, v kateri je uporabil predvsem historičnogeografsko (komparativno) metodo, od številnih študij pa le nekatere članke, npr. o rezijanskem junaku pravljíčnega tipa AaTh 756 B - Petu Abanu⁶⁷, o pomenu in pojavljanju maske v slovenskih pokrajinah⁶⁸, o legendi Barlaam in Josaphat⁶⁹, o sestavinah pastirske kulture v slovenskem ljudskem pripovedništvu⁷⁰ ter študijo *Po sledovih medveda s Križne gore*⁷¹. Poleg zbirk, v katerih je izdal delček rezijanskega ljudskega izročila (Rožice iz Rezije, 1972 in Zverinice iz Rezije, 1973), je objavil tudi kritično izdajo povedk iz Furlanije in Julijskih Alp Antona von Maillya⁷² ter sodeloval pri izdaji četrte knjige, ki jo je v rokopisu zapustil Jan Baudouin de Courtenay⁷³.

Pravna in zgodovinska vprašanja v ljudskem pripovedništvu je obravnaval Sergij Vilfan⁷⁴.

Krajši čas se je z raziskovanjem ljudskega pripovedništva ukvarjal Tone Cevc, ki je prispeval članka o pripovednem izročilu o gamsih z zlatimi parklji iz Kamniških Alp⁷⁵ ter o okamenelih živih bitjih v slovenskem ljudskem izročilu⁷⁶. Danes objavlja študije o zgodovini slovstvene folklore pri Slovencih Marija Stanonik. Prizadeva si

62 Märchen, Erzähler und Erzählgemeinschaft. Berlin 1962

63 L. Dégh, A. Vazsonyi: Legend and Belief (Genre 4/1971, 281-304).

64 Naj omenim tukaj le članek: Pri treh Boganjčarjih, ki znajo »lagati«. Slovenski etnograf 18/19(1965/66), 81-114.

65 SAZU, 2.razred. Razprave 4, Ljubljana 1958, 101-156.

66 SAZU, 2.razred. Dela 4, Ljubljana 1961, 278 str.

67 Peto Abano. Racconto resiano del tipo AT 756 B. Schweizerisches Archiv für Volkskunde 61, Basel 1965, 32-59.

68 Sui mascheramenti nella narrativa popolare. Alpes Orientales 4, Firenze 1966, 91-94.

69 Die Legende von »Josaphat und Barlaam« in Resia. Typisches Beispiel absteigender Tradition. Volksüberlieferung. Festschrift für Kurt Ranke (Göttingen) 1968, 197-209.

La legenda di »Giosafat e Barlaam« a Resia, tipico esempio di tradizione discendente. Studi di letteratura popolare friulana (Udine) 2/1970, 107-114.

70 Elementi di cultura pastorale nei racconti del popolo sloveno. Alpes Orientales 6, München 1972, 87-93.

71 Po sledovih medveda s Križne gore. Mednarodni pravljíčni motiv AT 1910 v hagiografiji, ikonografiji, literaturi in ustnem izročilu. Loški razgledi. Škofja Loka 1987, 163-200.

72 Leggende del Friuli e delle Alpi Giulie. Gorizia 1986.

73 Materiali per la dialettologia e l'etnografia slava meridionale 4: Testi popolari in prosa e in versi raccolti in Val Natisona nel 1873. / Pripravila za prvo objavo Liliana Spinozzi Monai, folklorni komentar prispeval Milko Matičetov / Trieste 1988.

74 Pravni motivi v slovenskih narodnih pripovedkah in pripovednih pesmih. Et 16/1944, 1-29. Pes Marko. SE 8/1955, 145-151.

75 Traditiones 2/1973, 79-96.

76 Traditiones 3/1974, 81-112.

raziskovanje slovstvene folklorne teoretično osvetliti.⁷⁷ Izkazala se je tudi na organizacijskem področju, kjer je pospešila zbiranje ljudskega pripovednega gradiva med mladino in ljubitelji. Tako je izpeljala že vrsto izdaj ljudskega pripovednega gradiva⁷⁸. Motive in prvine, ki so prišli v slovensko ljudsko slovstvo iz tujih kultur, pa raziskuje Zmago Šmitek⁷⁹.

Zunaj okvira SAZU in Univerze v Ljubljani je treba omeniti na Koroškem aktivnega Pavla Zablatnika, ki je v svoji disertaciji podal pregled duhovne kulture koroških Slovencev⁸⁰; na Primorskem pa Pavla Merküja in Janeza Dolenca, ki sta s področja ljudskega pripovedništva prispevala predvsem gradivo⁸¹.

Medtem se v svetu tokovi raziskav množijo. Ob vse večjem številu raziskovalcev z individualnimi pristopi je opaziti vse več smeri. Težje kot v preteklosti je danes govoriti o prevladujočem toku.

Kljub pretežno sociološko - psihološko usmerjenim raziskavam v novejšem času pa zanimanje za zgodovinsko podlago, nastanek in razvoj posameznih motivov in tipov ljudskega pripovedništva nikakor ni zamrlo. Ne glede na način razlage, ki je lahko historična, komparativno-mitološka, astralno-mitološka, teološka, teozofska, psihoanalitična itd., ostaja v ospredju raziskovanje semantike oz. semiologije ljudske pripovedi in njenih motivov. Večjo pozornost namenjajo pravilom nastajanja in oblikam prevzemanja pripovedi - torej komunikacijsko-teoretičnim vprašanjem, kakor tudi zgodovinskim in družbenim okoliščinam, ki jih pripoved odraža.

Raziskave morajo slediti tudi dogajanjem in življenju danes. Tradicionalni pripovedni tipi in motivi seveda dobivajo nov pomen in vlogo ter se prilagajajo novemu načinu življenja, medtem ko polnijo arhive vsakdanje zgodbe, spomini, avtobiografije in »trač« anekdote. Vse to seveda zahteva nove pristope in načine obdelave.

Zusammenfassung

Die Forschungstätigkeit auf dem Gebiet der Volkserzählung in Slovenien im Licht der internationalen Trends

Gezieltes Sammeln von Volksliteratur setzte bei uns im slovenischen Raum erst mit der Aufklärung ein und noch intensiver - unter dem Einfluß Herders und der Brüder Grimm - zur Zeit der Romantik. Da das Lied zur Zeit der Aufklärung und Romantik als höhere künstlerische Leistung galt, wandte sich die Aufmerksamkeit zunächst überwiegend dem Volkslied zu, was sich auch darin ausdrückt, daß z.B. Valentin Vodnik - der übrigens mit Hilfe von J. Rudež, dem Schloßherrn von Ribnica, einiges Material über sagenhafte Wesen sammelte (Mythen zu Reiffniz geglaubte, NUK, MS 540, Nr. 12) - noch die seltenen Aufzeichnungen von Volksprosa in Verse setzte (z.B. *Kos in brezen* / Amsel und März). Von ähnlichen Ansichten waren auch die Angehö-

77 Viljem Urbas. SE 30/1979, 27-36; Vprašanje romantične mitološke teorije pri Slovencih. Obdobje romantike v slovenskem jeziku, književnosti n kulturi. Ljubljana 1981, 335-353; Slovenski protestanti in vprašanje slovstvene folklorne. SAZU, 2.razred. Razprave 11/1987, 111-132; Slovstvena folklor v domačem okolju. Ljubljana 1990; Janez Vajkard Valvasor in slovstvena folklor v njegovem duhovnem obzorju. Valvasorjev zbornik. Ljubljana 1990, 287- 310

78 V zbirki Glasovi so izšle do zdaj tri knjige: Franc Černigoj, Javorov Hudič(1988); Marjan Tomšič, Noč je moja, dan je tvoj (1989); in Pavel Medvešček, Na rdečem oblaku vinograd rase (1990) in Janez Dolenc, Zlati Bogatin (1992).

79 Neevropski motivi in vplivi v slovenskem ljudskem izročilu. Primerjalna književnost 2/1983; Antična tradicija o Indiji v slovenskem ljudskem izročilu. Traditiones 20/1991, 95-106.

80 Die Geistige Volkskultur der Kärntner Slowenen. Graz 1951.

81 Gl. npr. Traditiones 2/1973, 3/1974, 4/1977, 13/1984; P. Merkü, Ljudsko izročilo Slovencev v Italiji, zbrano v letih 1965-1974. Trst 1976; Janez Dolenc, Tolminske pravljice. Ljubljana 1989.

rigen des Prešeren-Kreises geleitet, unter denen - wie aus erhaltenen Handschriften geschlossen werden kann - Miha Kastelic und Emil Korytko, unter den jüngeren Romantikern Stanko Vraz - noch am ehesten ein Gehör für die Volkserzählung bewiesen.

Der Kärntner Sprachwissenschaftler Urban Jarnik, der unter anderem auch über die Kärntner *Žalik Žene / Die Seligen Frauen* (Carinthia 1813) schrieb, übertrug das Interesse an der Volkssprache und der Volksliteratur auch auf die Jüngeren, unter denen auf diesem Gebiet vor allem Matija Majar Ziljski (s. Anm. 5) hervortrat, während Matevž Ravnikar Poženčan - der bei uns zu den ersten gehörte, die Lieder, aber auch Volksprosa sorgfältig sammelten und veröffentlichten - von F. Metelko zum Sammeln von überliefertem Volksgut angeregt worden war.

J. Kopitar, mehr noch F. Miklošič, lenkten die romantische Begeisterung über Volksgut und Volkssprache auf philologische Gleise, doch verblieb die Sammlertätigkeit noch immer vorwiegend in der Hand von Amateuren. Diese Zeitalter steuerte eine ansehnliche Leserschaft aus der reichen Schatzkammer der Volksprosa bei, die in mehr oder weniger authentischer Form in *Cvetje slovenskega naroda / Blütenlese des slovenischen Volkes* (1852, später *Slovenski glasnik*) von A. Janežič veröffentlicht wurde sowie in zahlreichen anderen Zeitungen wie z.B. *Novice*, *Slovenska bčela*, *Zora*, *Vestnik*, *Kres*, *Vedež*, etwas später auch in *Ljubljanski zvon*, *Dom in svet*, *Mladika* usw. Viel Material verblieb auch in den Handschriften, aber man begann auch schon mit der Herausgabe der ersten Sammlungen von slovenischen Märgen und Erzählungen. (s. Anm. 7)

Vor allem in Zeitungen, in Sonderausgaben (z.B. Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild) und in Lexika (z.B. *Ottův Slovník naučný*) begannen viele Beiträge über die Volkserzählung zu erscheinen (s. Anm. 8-15), und erste monographische Werke, z.B. J. Pajek *Črtice iz duševnega žitka štaj. Slovencev / Kurzgeschichten aus dem Seelenleben der steirischen Slovenen* (1884).

Der Grimmschen mythologischen Theorie folgend, aber im Unterschied zu D. Trstenjak - der seine ethymologischen Erläuterungen auf die Indologie und Mythologie zu stützen versuchte - brachte G. Krek in dem Werk *Einleitung in die slavische Literaturgeschichte* (Graz 1887) eine erste umfassende und synthetische Abhandlung über die slavische Volksliteratur, wobei er seinen Standpunkt mit zahlreichen Beispielen aus der slavischen Archäologie, Geschichte und vornehmlich der vergleichenden Sprachwissenschaft untermauerte und sich teilweise der anthropologischen Schule Tylors näherte. Die größte fachliche Perfektion, was das Aufzeichnen von Volkserzählungen in der Mitte und der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts anbelangt, zeigt das Werk von Matija Valjavec, welcher der erste sprachlich-phonetisch genauere Aufzeichner bei uns Slovenen gewesen ist. Sein Werk setzte ein in einer Zeit, wo die mythologische Ausrichtung allenthalben vorherrschte, Valjavec jedoch folgte mit seiner wissenschaftlichen Arbeit der Entwicklung in der Fachwelt und man kann ihn heute zu den ersten Wissenschaftlern bei uns zählen, die die Volkserzählung realistisch zu behandeln begannen.

Im Gegensatz zu J. Grimms Behauptung, die Slaven hätten keine Vorstellung von Schicksalsgöttinnen, bewies er in dem Beitrag *O rodjenicah ili sudjenicah / Parzen und Schicksalsfrauen* / A. Janežičs (*Književnik*, Zagreb 1865) mit Hilfe von umfangreichem sprachlichem Material das Gegenteil. Die Volkserzählung untersuchte er mittels der vergleichenden Betrachtungsweise, was auch die Entstehung seiner Entwicklungstheorie beeinflusste, die in *Prinešček, kako in od kod se narodne pripovedi razširjajo* / Kleiner Beitrag über die Frage, wie und von woher sich die Volksdichtung verbreitete / (*Kres* 1886) erkennbar wird.

Gen Ende des 19. Jahrhunderts begann sich neben Valjavec eine jüngere Generation ethnographisch orientierter Philologen gegen die übertriebene mythologische Ausrichtung einiger Studien - ohne Rückstand im Vergleich mit den internationalen Trends - aufzulehnen, die angesehensten davon vor allem Karel Štrelkelj, der besonders als Herausgeber der monumentalen Sammlung *Slovenske narodne pesmi / Slovenische Volkslieder* / bedeutend war und der sich mit seiner organisatorischen Arbeit, auch auf dem Gebiet der Sammlung von Volkserzählungen, Verdienste erwarb; ferner Matija Murko, allerdings bekannter als Erforscher der serbischen und kroatischen Volksdichtung von Weltrang (s. Anm. 22, 23).

Die realistische Ausrichtung ihrer Lehrer Murko und Štrelkelj wurde fortgeführt von zwei Schülern des Grazer Lehrstuhls für Slavistik, France Kotnik (s. Anm. 26) und Joža Glonar, der in seiner Studie *Monoceros und Diptamus* (s. Anm. 27) wegen der außerordentlich tiefgreifenden

und umfassenden Kenntnis der Problematik einen für jene Zeit beachtlichen Beitrag auf dem Gebiet der Vokserzählung von internationalem Range leistete.

Unter der Führung seines Lehrers L. Katon in Budapest steuerte Avgust Pavel einige Studien im Ungarischen bei, wobei der Einfluß von Bastians vorrevolutionistischer Theorie über die Entwicklung der menschlichen Ideenwelt zu spüren ist, z.B. *Polyphem und Orpheus in der slavischen Volksüberlieferung*, Südslavische Quellen des schönen Geschichtchens über Bankos Tochter, *Die Hunyadi in der südslavischen Volksdichtung*, *Mathias Corvin bei den Slovenen* (s.Anm. 30-34).

Für die Jahre nach dem ersten Weltkrieg kann man sagen, daß sich die Bemühungen in erster Linie auf das Sammeln konzentrierten, von dem das Werk Ivan Šašeljs (schon in den Vorkriegsjahren; s. Anm. 35) gekennzeichnet ist; teilweise auch das F. Kotniks (s. Anm. 49) sowie Vinko Moderndorfers (s.Anm. 50) und Josip Šašels (s.Anm. 51). Als ansehnlichste Leistung dieser Zeit entstand die noch heute einzige allgemeine Erzählsammlung im Slovenischen - *Bajke in pripovedke slovenskega ljudstva*/Sagen und Erzählungen des slovenischen Volkes (Celje 1930). Der Autor J. Kelemina vertrat die Auffassung, daß sowohl Erzählungen als auch Sagen und Märchen in ihrem Kern mythische Personen und Ereignisse enthielten, was J. Polivka kritisch rezensierte.

Von den Fachzeitingen der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts, die Beiträge aus diesem Gebiet brachten, sei die Zeitschrift *Časopis za zgodovino in narodopisje* (ab 1904) angeführt, sowie der *Etnolog* (ab 1926), der später den Titel *Slovenski etnograf* annahm und 1991 wieder zu seinem ursprünglichen Namen zurückkehrte.

Die Erforschung der Volkserzählung, die sich in ihren Anfängen bei uns im Rahmen der slavischen Philologie vollzog, sich aber immer stärker verselbständigte und nach dem Zweiten Weltkrieg, vor allem dank Ivan Grafenauer, wurde die wissenschaftliche Erforschung der Volkserzählung bei der Slovenischen Akademie der Wissenschaften und Künste zunächst durch die Gründung der *Kommission für slovenische Volkskunde* (1947) organisiert, die sich 1951 zum *Institut für slovenische Volkskunde* umbenannte. Ivan Grafenauer selbst tat mit seinen monographischen Abhandlungen, in denen er sich auf die damals gültige vergleichende (historisch-geographische) Methode stützte und sie durch Kultur- und Geschichtsstudien vertiefte, in der Erforschung der Volkserzählung bei uns einen großen Schritt nach vorn (s.Anm. 54-60).

Die strukturalistischen Methoden in Slovenien fanden keinen begeisterten Anhänger. Als hervorragender Feldstudienforscher bezog Milko Matičetov in seine Studie das Interesse am Erzähler ein. Ihn interessieren die Umstände, unter denen sich eine Erzählung abwickelt, sowie der Mensch, von dem die Erzählung abhängt. In seiner Dissertation *Sežgani in prerojeni človek* (Der verbrannte und wiedergeborene Mensch) und in anderen Werken (s. Anm. 64-73) baute er die historisch-geographische Methode weiter aus.

Marija Stanonik, die am Institut die Arbeit auf dem Gebiet der slovenischen Volkserzählung übernahm, veröffentlicht vor allem Studien über die Geschichte der literarischen Folkloristik bei den Slovenen und bemüht sich, diese Forschungstätigkeit auch theoretisch zu definieren (s.Anm. 77). Auch auf organisatorischem Gebiet leistete sie Beachtliches, indem sie Jugend und Amateure zum Sammeln erzählerischen Volksguts anregte. Mit einzelnen Studien trug auch Sergij Vilfan (s.Anm. 74) zur Erforschung der Volkserzählung bei, ferner Tone Cevc (s.Anm. 75, 76), Pavel Zablatnik (s.Anm. 80), Pavel Merku, Janez Dolenc (s. Anm. 81) und Zmago Šmitek (s.Anm. 79).

Bei der Betrachtung der slovenischen Forschungstätigkeit in Überblick wurde in dem Beitrag jeweils auf den Einfluß der internationalen Forschungsströmungen hingewiesen bzw. auf ihre Rezeption seitens der slovenischen Autoren.